

100 ÅR

1912 - 2012

SAKSBEHANDLER
Live Johannessen
Per David Martinsen

VÅR REF.
06/00635-129

ARK. P - Plansaker
1,45-46 Oslo kom. - Os

DERES REF.

INNVALGSTELEFON

982 02 773

DERES DATO

VÅR DATO
05.09.2012

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Jernbaneverket Oslo
Postboks 217 Sentrum
0103 OSLO

Oslo S - Sørkorridoren - Dobbeltspor Oslo - Ski - Follobanen - Innvilget søknad om dispensasjon fra kulturminneloven § 8 første ledd for inngrep i middelalderbygrunn i forbindelse med rivning og fjerning av bygninger og objekter i området Haven - Klypen i Middelalderparken

Konflikt med automatisk fredet bygrunn fra middelalder id. 88460

Det vises til brev fra Jernbaneverket datert 6.6.2012, samt en rekke purringer, der det søkes om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9. juni 1978 (kml) for inngrep i automatisk fredet middelalderbygrunn i forbindelse med rivning, fjerning og graving for ovennevnte tiltak. Det omsøkte tiltaket ligger innenfor middelalderbyen Oslo. Vi viser videre til prosjektplan og budsjett fra Norsk institutt for kulturminneforskning datert 22.6.2012 og Byantikvaren i Oslos vurdering av de enkelte riveobjektene datert 29.8.2012.

I medhold av kml § 4 er middelalderbyen Oslo et automatisk fredet kulturminne. Etter kml § 3 er det forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner hvis det ikke foreligger tillatelse etter kml § 8 første ledd.

I henhold til forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. innen kulturminnevernet kap. 1 § 1 er Riksantikvaren rette myndighet til å fatte vedtak etter kml. § 8 i saker som gjelder byanlegg fra middelalderen. Riksantikvaren skal derfor fatte vedtak om hvorvidt tiltaket skal tillates, omfanget av eventuell undersøkelse, samt godkjenne at den undersøkelsen som utføres oppfyller kravene til dispensasjon.

Vedtak:

Med hjemmel i kulturminneloven § 8 første ledd fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

Jernbaneverket gis tillatelse til inngrep i automatisk fredet bygrunn i forbindelse med rivning og fjerning av bygg og objekter i området Haven - Klypen. Tillatelsen gjelder for inngrep i bygrunn som følge av rivning/fjerning av følgende bygg/objekter: Borgen, Presenningtørka, Garasjen, to trafoer, Kaffebua, Fyrhuset, gangbrua over Klypen, diverse murer langs Klypen, jf. avmerking på vedlagte kart, stemplet Riksantikvaren og datert 5.9.2012.

Tillatelsen gjelder på følgende vilkår:

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) skal foreta en arkeologisk overvåking/utgravning av deler av arbeidet med rivning og fjerning av bygg og objekter i området Haven - Klypen. jf. vedlagte prosjektplan med budsjett fra NIKU datert 22.6.2012.

Utgiften til arkeologisk overvåking og utferdigelse av en arkeologisk rapport bekostes Jernbaneverket i medhold av kml § 10. Det er anslått at den arkeologiske innsats i av forbindelse med overvåking/utgravning vil kunne medføre kostnader på inntil kr 128 858,- (2012 - kroner). Midler innenfor denne ramme som ikke blir brukt, skal tilfalle tiltakshaver, Jernbaneverket.

Tiltakshaver plikter å sikre gjenstående kulturlag ved fjerning av murer langs Klypen. Dersom kulturlag eksponeres i forbindelse med fjerning av murer, skal Riksantikvaren kontaktes og nytt vedtak fattes.

Tiltakshaver plikter å stille til disposisjon gravmaskin med fører (smal skuff med flatt skjær), samt ekstra lys/lyskaster og vannpumpe ved behov.

Tiltakshaver plikter å sikre området og å informere NIKU om eventuelle kabler og rør i området, samt å innhente tillatelser. Ny masse av drenerende karakter kan tilføres, men skal ikke legges i direkte kontakt med fredete kulturlag. Ny og gammel masse kan skilles fra hverandre med filtduk.

Tillatelsen bortfaller dersom det ikke gis tillatelse fra Oslo kommune til rivning av bygg og objekter.

Tillatelsen gjelder til 4.9.2014.

Klagcadgang

Vedtaket kan påklages innen 6 uker fra mottakelsen av dette brev, jf. kml § 8 første ledd, tredje punktum. En eventuell klage rettes/adresseres til Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren.

Framdrift og gjennomføring

Jernbaneverket avtaler tid for overvåking med NIKU, Oslo i god tid før oppstart av tiltaket. Kontorets adresse er Postboks 736, Sentrum, 0105 OSLO, Tlf.: (+47) 23 35 50 00.

I kostnadsrammen er ikke inkludert utgifter til maskinell fjerning av toppmassene og fjerning av oppgravde masser. Tiltakshaver står fritt til å velge leverandør av disse tjenestene under forutsetning av at disse er i samsvar med NIKUs behov og holder standard i forhold til gjeldende regler.

Tiltaket skal gjennomføres i samsvar med beskrivelsen i dette vedtaket og søknad datert 6.6.2012. Mindre endringer/avvik kan klareres med Riksantikvaren, Distriktskontor Øst. Større endringer i forhold til det omsøkte tiltaket krever ny søknad til Riksantikvaren.

Beskrivelse av kulturminner i området

Haven: Området består i vest av tidligere havneområde i Bjørvika, i øst av tidligere landområde. Dette kan deles i biskopens område lengst i syd og alminnelig bybebyggelse lengre nord.

Bispegata: Ved arkeologisk utgravning for Nordre tomter spor i 1954 ble det funnet godt bevarte halvklovninger fra middelalderens Bispeallmenning.

Klypen vest, området ved «Borgen»: Syd for Bispegata har det i tillegg til «Borgen» stått flere større jernbanebygninger. Det er påvist kulturlag vest og syd for «Borgen».

Klypen og området inntil Klypen i øst: Ved arkeologiske prøveundersøkelser i 2011 ble det påvist kulturlag inntil støttemur mot Nordre tomter spor ca.50m syd for Bispegata, i høyde med Clemens gate.

Saxegårdshagen og gangbro over Klypen: Det ble ved graving i 1993 for brokaret på østsiden av Klypen, i Saxegårdshagen, funnet kulturlag fra høy- og senmiddelalder i ca. 1m dybde, avtagende mot vest.

For nærmer beskrivelse henvises til vedlagt prosjektplan fra NIKU.

Det omsøkte tiltaket

I forbindelse med at Jernbaneverket planlegger nytt dobbeltspor fra Oslo S til Ski, Follobanen, samt å samle både inn- og utgående Follobane og Østfoldbane gjennom Klypen, er det behov for å fjerne og rive ulike bygninger og objekter i Haven og Klypen. En slik rivning og fjerning av bygninger og objekter medfører inngrep i det automatisk fredete kulturminnet Middeltalderbyen Oslo.

Riksantikvarens merknader og begrunnelse for vedtaket

I denne saken er Riksantikvaren rette myndighet til å fatte vedtak etter kml. § 8 i saker som gjelder byanlegg fra middelalderen i henhold til forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. innen kulturminnevernet kap. 1 § 1. Riksantikvaren har i tillegg ansvar for utvikling og oppfølging av landsverneplaner og vern av kulturminner med tilknytning til blant annet industri, teknologi og kommunikasjon. Byantikvaren har en rolle som kulturminnefaglig rådgiver for Plan- og bygningsetaten, som er vedtaksmyndighet etter Plan- og bygningsloven.

Byantikvaren i Oslo redegjør i sitt brev datert 29.8.2012 for de vurderingene de har gjort i forhold til hvert enkelt bygg og objekts bevaringsverdi. De tilskriver en del av anleggene en viss verneverdi, og særlig som et samlet miljø, men også som enkeltobjekter. De har imidlertid gjennom en rekke grundige plan- og utredningsprosesser vurdert disse verdiene opp mot blant annet hensynet til Middeltalderbyen Oslo og akseptert rivning av flere av disse anleggene. Ingen av bygningene som nå er planlagt revet, er omfattet av Jernbaneverkets egen (foreløpige) landsverneplan. Bygningene er heller ikke oppført på Byantikvarens gule liste over bevaringsverdige bygninger og anlegg.

Byantikvaren har foretatt en gjennomgang av hvert enkelt bygg/objekt og konkluderer med at de ikke motsetter seg at bygningene rives, men at de tar forbehold for ett bygg, den eldste delen av «Garasjen».

I området hvor Jernbaneverket planlegger fremtidig beredskaps plass ligger «Garasjen», hvor den eldste delen av bygget har høy objektverdi som del av jernbanens tidligste historie. Byantikvaren ber derfor Jernbaneverket vurdere nærmere om den eldste delen av «Garasjen» kan integreres i videre tilrettelegging og bruk av beredskapstomta. De anbefaler som følge av dette at også at rivesøknaden for dette ene bygget kan utstå til etter at reguleringsplanen for Follobanen er ferdig behandlet. Riksantikvaren støtter Byantikvaren i deres vurderinger og anmoder sterkt om at rivesøknaden for dette bygget utstår til reguleringsplanen er ferdigbehandlet og ber Jernbaneverket vurdere hvorvidt «Garasjen» kan integreres som en del av beredskaps plassen.

Riksantikvaren arbeider forøvrig med fredning av jernbaneverkstedet på Espern, Hamar, hvor de samme bygningsfunksjonene som finnes i Klypen/Haven er bevart i form av et mer komplett, helhetlig miljø. I nasjonal sammenheng vil denne delen av sektorhistorien etter vår vurdering være tilstrekkelig ivaretatt gjennom denne fredningen. Enkelbygninger vil likevel kunne representere en høy kulturhistorisk verdi lokalt og regionalt, både som historiske referansepunkt og som miljøforsterkende elementer, særlig i områder som står overfor en betydelig transformasjon som i dette tilfellet.

Riksantikvaren er kjent med at «Borgen» gjennom mange år har vært en positiv arena for mange brukere og vil utrykke forståelse for de negative følgene rivningen vil få for dette miljøet. Det vil være uheldig dersom bygningen blir stående tom i lengre tid. Vi håper at prosessen kan tilrettelegges slik at brukerne får benytte huset så lenge det lar seg gjøre.

Reguleringsplanen for Follobanen og samling av sporene for inngående og utgående Follobane og Østfoldbanen i Klypen er et viktig samfunnsmessig tiltak. Riksantikvaren har i tidligere uttalelser stilt seg positiv til å samle alle sporene i Klypen slik at man unngår inngrep i områder for blant annet St. Hallvardskatedralen, Oslo Ladegård, biskopens borganlegg, Gamlebyen gravlund, Oslo Hospital og fransiskanerklosteret. Reguleringsplanen for Follobanen ligger ute til offentlig høring og er ikke ferdig behandlet. Riksantikvaren har ikke kommet med sin endelige uttalelse til denne reguleringsplanen, men behandler søknaden om inngrep i middelalderbygrunn som følge av en rivesøknad etter kulturminneloven § 8 første ledd.

Inngrepet i den automatisk fredete middelalderbygrunn er minimale og ivaretas og sikres gjennom vilkår om overvåking/utgravning. Tiltakenes plassering og tidligere gravning i området tilsier at det er sannsynlighet for å komme i berøring med intakte middelalderske kulturlag i enkelte av områdene. Arbeidene skal derfor gjennomføres under overvåking/utgravning av arkeolog. Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) i Oslo er kontaktet og deres prosjektbeskrivelse og budsjett vedlagt. Vi gjør oppmerksom på at vedtaket ikke omfatter søknadens pkt. J, Jernbanetekniske installasjoner, da disse ikke er spesifisert og krever egen søknad.

Riksantikvaren finner etter en samlet vurdering at det kan innvilges dispensasjon for inngrep i middelalderbygrunn som følge av det omsøkte tiltak i samsvar med vårt vedtak med vilkår. Kostnadene til arkeologisk overvåking og sikring av kildeverdien bæres av tiltakshaver jf. kml § 10.

Vennlig hilsen

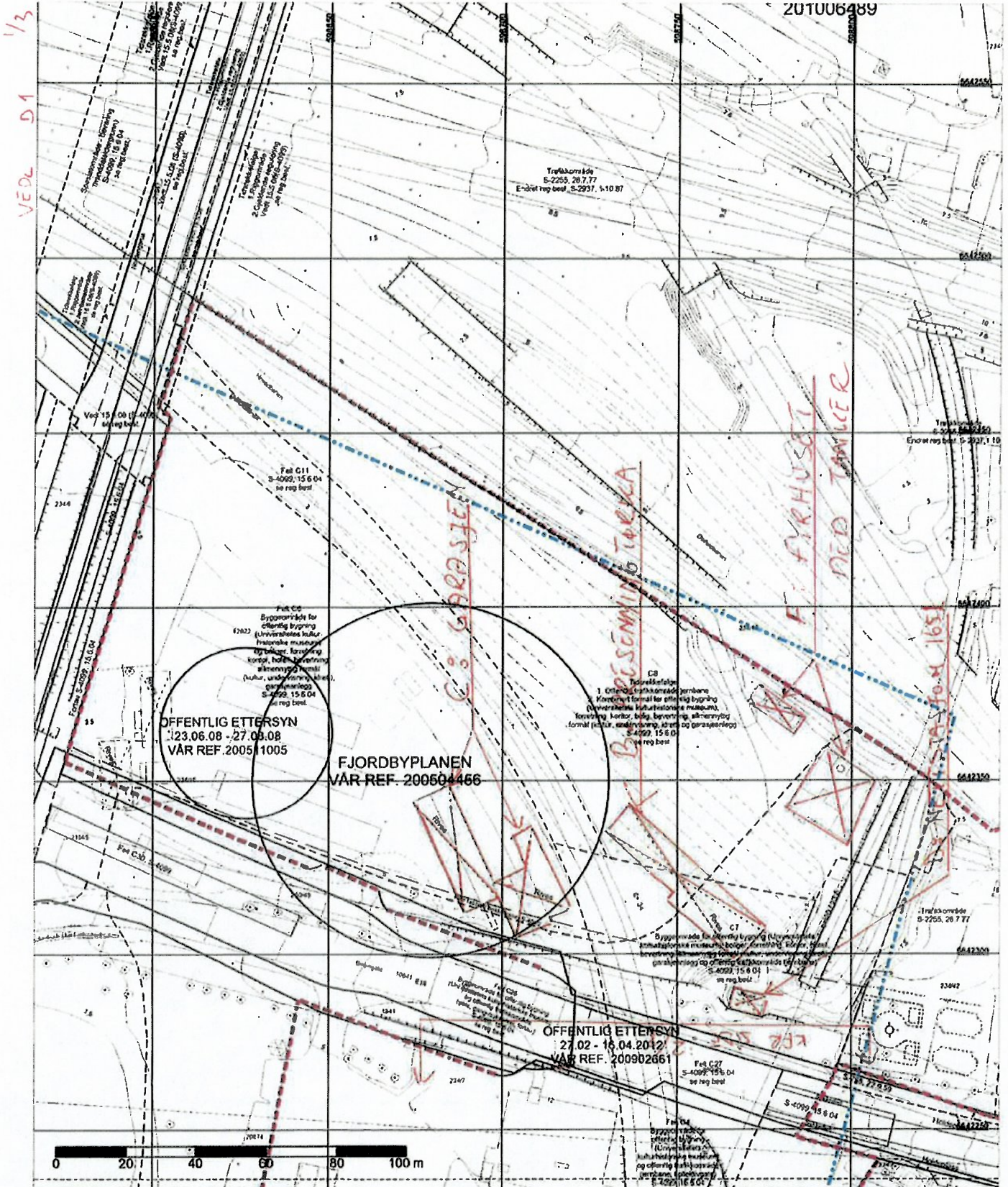

Ingrid Smedstad (e.f.)
seksjonssjef

Live Johannessen
seniorrådgiver

Vedlegg: Kart som viser tiltakenes plassering stemplet Riksantikvaren og datert 5.9.2012
Prosjektplan med budsjett fra NIKU datert 21.6.2012 og 22.6.2012

Kopi med vedlegg til: Oslo kommune - Byantikvaren, Postboks 2094 Grünerløkka, 0505 Oslo/
Oslo kommune - Plan- og bygningsetaten, Boks 364 Sentrum, 0102 OSLO/ NIKU Oslo - Norsk institutt for kulturminneforskning - Hovedkontor, Pb 736 Sentrum, 0105 OSLO

Plan- og bygningssetaten

Dato: 15.03.2012
Bruker: STKN

Målestokk: 1:1000

©2011 Plan- og bygningssetaten, Oslo kommune
Originalformat A3

Adresse:

Gnr/Bnr:

Kartet er sammenstilt for:

Kartutsnittet gjelder vertikalnivå 2. I tillegg finnes det regulering i følgende vertikalnivå: (Hvis blank: Ingen øvrige.)

Best.nr. / PlottID: / 37781

Deres ref:

Kommentar:

Gjeldende kommunedelplaner: KDP-BB, KDP-13, KDP-2, KDP-5

Det er ikke registrert biologisk mangfold innenfor kartutsnittet

Se tegnforklaring på eget ark.

Beskrivelse:

Liv Johansen

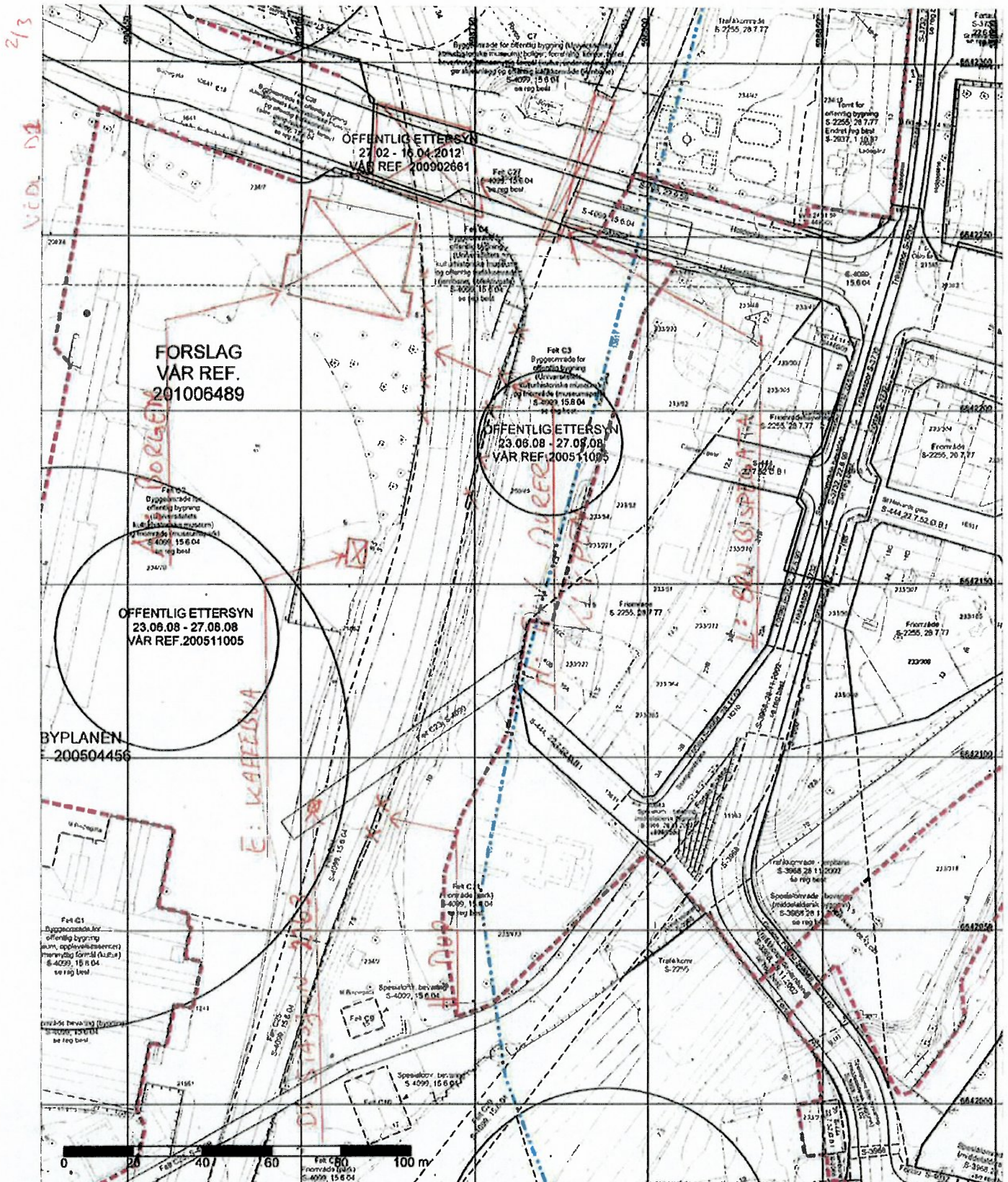
5 SEPT 2012

NR:

Dato:

Revidert dato:

FORSLAG
VÅR REF.
201006489

OFFENTLIG ETTERSYN
27.02 - 16.04.2012
VÅR REF. 200902661

OFFENTLIG ETTERSYN
23.06.08 - 27.08.08
VÅR REF. 200511005

OFFENTLIG ETTERSYN
23.06.08 - 27.08.08
VÅR REF. 200511005

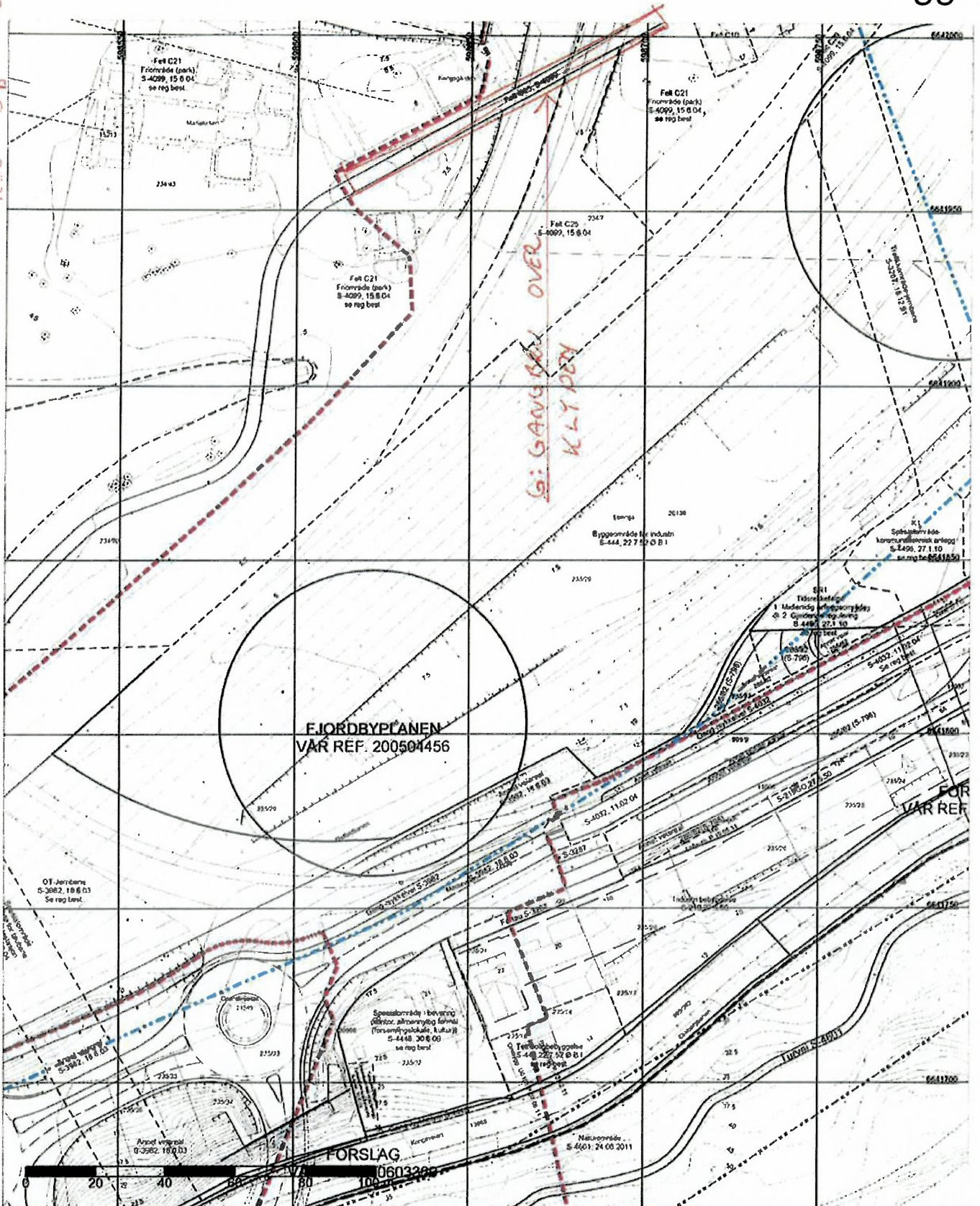
BYPLANEN
200504456

 <p>Plan- og bygningssetaten</p>	<p>Dato 15.03.2012 Bruker: STKN</p>	<p>Adresse:</p>	<p>Best.nr. / PlottID. / 37780</p>	<p>Beskrivelse:</p>
	<p>Målestokk 1:1000</p>	<p>Gnr/Bnr: Kartet er sammenstilt for:</p>	<p>Deres ref:</p>	<p>Kommentar:</p>
<p>©2011 Plan- og bygningssetaten, Oslo kommune Originalformat A3</p>	<p>Kartutsnittet gjelder vertikallnivå 2. I tillegg finnes det regulering i følgende vertikallnivå: (Hvis blank: Ingen øvrige.)</p>	<p>Gjeldende kommunedelplaner: KDP-BB, KDP-13, KDP-2, KDP-5</p>	<p>Det er ikke registrert biologisk mangfold innenfor kartutsnittet Se tegnforklaring på eget ark.</p>	

3/3
Vedlegg D16

Plan- og bygningssetaten

Dato: 15.03.2012
Bruker: STKN

Målestokk: 1:1000

©2011 Plan- og bygningssetaten, Oslo kommune
Originalformat A3

Adresse:

Gnr/Bnr:

Kartet er sammenstilt for:

Kartutsnittet gjelder vertikalnivå 2. I tillegg finnes det regulering i følgende vertikalnivå: (Hvis blank: Ingen øvrige.)

Best.nr. / PlottID: / 37779

Deres ref:

Kommentar:

Gjeldende kommunedelplaner: KDP-BB, KDP-13, KDP-2, KDP-5

Det er registrert biologisk mangfold innenfor kartutsnittet
Se tegnforklaring på eget ark.

Beskrivelse:

Luk Johannesen

5 SEPT 2012

NR:

Dato:

Revidert dato:

RIKSARKIVET

Dato: 21/6 2012
Til: Riksantikvaren, RADØ
Kopi til:
Fra: Petter B. Molaug, NIKU, Distriktskontor Oslo

Prosjektbeskrivelse arkeologiske arbeider i forbindelse med riving av bygg og fjerning av konstruksjoner i forbindelse med ny Follobane i Gamlebyen, Oslo

1 Bakgrunn for prosjektet

Jernbaneanlegget skal anlegges ny Follobane Oslo – Ski. Alle 4 spor (2 for direktelinje Oslo Ski og 2 for Østfoldbanen via Norstrand/ Hauketo) legges gjennom Klypen. I Jernbaneanleggets søknad til Riksantikvaren regnes opp 5 bygninger, betegnet A – F, gangbro over Klypen (G), flere murer av steinblokker langs Klypen (H), bro over Bispegata (I) og diverse jernbanetekniske installasjoner (J). Det er ifølge søknaden ikke beregnet å grave ned i grunnen for å fjerne evt. fundamenter. Dette vil bli vurdert for de enkelte byggene/konstruksjonene. Arbeidet med fjerningen av disse bygningene og konstruksjonene er varslet til perioden 2012 – 2013, som forarbeider til hovedarbeidet som starter i 2014.

2 Antatt forekomst av kulturlag ut fra tidligere arkeologiske undersøkelser

Bygningene og konstruksjonene som skal fjernes er i forskjellige områder av middelalderbyen. De fleste steder er det gjennomført tidligere arkeologiske undersøkelser som kan sannsynliggjøre om det er bevart middelalderlige kulturlag på stedet.

Haven

Området består i vest av tidligere havneområde i Bjørvika, i øst av tidligere landområde. Dette kan deles i biskopens område lengst i syd og alminnelig bybebyggelse lengre nord. Grovt sett er alle kulturlag fjernet i øst pga. jernbaneanlegg. Det er gravd ned i naturbakken for disse, både for sporene og for bygningene som nå skal rives. Fjerningen av kulturlag har skjedd østover helt til og med kjøreveien øst for Nordre tomters spor. Det er etter alt å dømme ikke bevart noen middelalderlevninger vestover til godt vest for Smålensbanens lokomotivstall, kalt Garasjen (bygning C). Ved boring for planlagt Kulturhistorisk museum (KHM) like nord for Bispegata og ved grøftegraving på vestlige del av området for dagens brakkerigg er det påvist kulturlag (Molaug 2005, 2007, Wiberg 2006)

Bispegata

Ved arkeologisk utgravning for Nordre tomters spor i 1954 ble det funnet godt bevarte halvkløvninger fra middelalderens Bispeallmenning (Enger 1955). Det ble gravd innenfor stålpunkt. Det ville være svært sannsynlig at det var bevart middelalderlevninger både øst for Nordre tomters spor og mellom dette og Klypen. Denne ble gravd ut for Smålensbanen (Østfoldbanen) på 1870-tallet. Det er imidlertid ikke dokumentert noen trekonstruksjoner i området for dagens Bispegata. Vest for Klypen under Bispegata er kulturlag blitt fjernet ved anlegg av en betongbunker (Molaug 2007).

Ved boring i 2010 ble det ikke funnet eldre kulturlag i området mellom Nordre tomters spor og Klypen nord for dagens Bispegata (Molaug 2010b pkt.1.2). Her var moderne lag helt ned til 6m under dagens overflate. Det er allikevel mulig at det er bevart noen slike levninger i søndre del av Bispegata og like syd for denne.

Klypen vest, området ved Borgen

Syd for Bispegata har det i tillegg til Borgen stått flere større jernbanebygninger. Ved boreundersøkelser for nytt KHM ble det påvist kulturlag vest for Borgen (Molaug 2005). Ved undersøkelser i forbindelse med en lekkasje i vannledning syd for Borgen ble det nær inntil vestre del av bygningen funnet kulturlag i ca. 70-100cm tykkelse i en avstand på ca. 1,4m ut fra veggene og videre mot syd (Molaug 2010a). I østre del av området syd for Klypen er det ved boreprøver i 2010 bare funnet lag fra nyere tid over steril naturbakke (Molaug 2010b pkt. 2.3-5). Nord for Borgen, mellom denne og Bispegata er det sannsynligvis ikke bevart kulturlag, men det er ikke foretatt arkeologiske undersøkelser der.

Klypen og området inntil Klypen i øst

Ved arkeologiske prøveundersøkelser i 2011 ble det påvist kulturlag inntil støttemur mot Nordre tomters spor ca.50m syd for Bispegata, i høyde med Clemens gate (Molaug 2011). Det ble ikke funnet kulturlag ved sjaktning på 4 punkter lengre syd, til ca. 25m nord for gangbro mellom Saxegården og kongeborgen.

Saxegaardshagen og gangbro over Klypen

Det ble ved graving i 1993 for brokaret på østsiden av Klypen, i Saxegårdshagen, funnet kulturlag fra høy- og senmiddelalder i ca. 1m dybde, avtagende mot vest (Schia 1993). Lagene lå oppå naturbakke med sjikt av sand og leire og delvis gravd ned i dem. Toppen av naturbakkelagene var på ca. kote 6moh. Området med middelalderlag var ca. 10m bredt i nord-syd retning. Mot nord var det brutt av en avløpsledning og nord for den en granittmur, vinkelrett på jernbanestøttemuren mot Klypen. Det er usikkert om det er bevart kulturlag nord for denne muren.

3 Problemstillinger

Hensikten med de arkeologiske arbeidene vil være flerdelt. I størst mulig grad bør det unngås at kulturlag og fredete levninger blir fjernet dersom dette ikke er nødvendig for fremføringen av jernbaneprojektet. Dersom kulturlag i et område uansett skal fjernes, bør det vurderes om slik fjerning bør foregå i sammenheng med rivingen eller som forberedelse til fjerning av masser for selve jernbanekulverten, spunt og stag til denne eller andre installasjoner. Generelt bør kulturlag fjernes mest mulig i sammenheng slik at levningen som blir utgravd i størst mulig grad kan dokumenteres samtidig. Dette gir generelt best forståelse av hva levningene representerer.

Områdene som er aktuelle for fjerning av kulturlag er slike der det har vært alminnelig bybebyggelse, muligens med unntak av området mellom kongeborgen og Saxegården der det kan ha vært kongelige anlegg.

Imidlertid peker alle graveresultater fra senere tids arkeologiske undersøkelser på at det har skjedd en omfattende nedbrytning av organisk materiale i forhold til tilstanden slik den var ved undersøkelsene på slutten av 1800-tallet. Mulighetene for å trekke slutninger om bebyggelse er derfor trolig sterkt redusert. En annen problemstilling er derfor om bevarte kulturlag kan gi informasjon om nedbrytningshastighet når de sammenlignes med tidligere observasjoner. Dette tilsier at det foretas jordlagsbeskrivelse og jordlagsanalyse med sikte på slik sammenligning. Middelalderlag vil bli beskrevet etter NS 9451:2009.

4 Omfang av konflikt og forslag til undersøkelsesmetode for de enkelte punktene

Nedenfor vil de enkelte bygningene og konstruksjonene bli gjennomgått. Det er brukt samme bokstavnnummerering som i søknaden fra Jernbaneverket.

A. «Borgen»

Det er usikkert hvor langt ut fra veggen byggegropen går. Utenfor vestre del av sydveggen der det er påvist kulturlag er byggegropen ca. 1,4m bred, men det kan skyldes vannledning som her går inntil muren (Molaug 2010a). Det er mulig at byggegropen andre steder kan være smalere. Siden det ikke er funnet kulturlag fra middelalder syd for østre del av Borgen, nærmere Klypen er det sannsynlig at det ikke blir konflikt her, men det er usikkert hvor langt østover middelalderlagene går.

Foreslått metode: Dersom riving av bygningen bare skjer ned til bakkeplan, vil det ikke være behov for arkeologisk overvåking. Dette alternativet ligger til grunn i det foreslåtte budsjettet. Hvis det i forbindelse med rivingen skal fjernes fundamenter, evt. bare der hvor kulvert-traséen skal ligge, vil det være behov for overvåking av dette arbeidet. Det vil trolig være hensiktsmessig å foreta en arkeologisk utgravning av gjenværende middelalderske kulturlag syd for Borgen i forkant av slik fjerning av fundamenter slik at området blir klarert før anleggsarbeidet.

B. «Presenningstørka»

Arkeologisk overvåking eller utgravning er ikke nødvendig

C. «Garasjen» (Smålensbanens lokomotivstall)

Arkeologisk overvåking eller utgravning er ikke nødvendig

D. Trafoer

Nettstasjon 1651 ligger inntil og på nordsiden av Bispegata, mellom Klypen-skjæringen i vest og Nordre tomters spor i øst. Det er sannsynligvis bevart kulturlag under og nord for denne.

Foreslått metode: Dersom det ikke skal graves er det ikke behov for arkeologisk overvåking.

Stasjon 2163 ligger på et oppfylt område vest for Klypen og er ikke fundamentert i grunnen. Arkeologisk overvåking eller utgravning er ikke nødvendig

E. «Kaffebua»

Denne ligger på et oppfylt område vest for Klypen og er ikke fundamentert i grunnen. Arkeologisk overvåking eller utgravning er ikke nødvendig

F. «Fyrhuset»

Arkeologisk overvåking eller utgravning er ikke nødvendig

G. Gangbru over Klypen

Broen har et betongfundament (landkar) ved Saxegårdshagen. Det er gravd ned i middelalderlag ved støping av dette. Fundamentstolper i Klypen og like vest for denne går ned i områder der middelalderlagene er fjernet. Derimot er det lengre vest sannsynligheter for konflikt der fundamentene går ned i jorden.

Foreslått metode: I øst ved Saxegårdshagen vil det antagelig være nødvendig med en mindre arkeologisk utgravning forut for eller i samband med at fundamentet blir gravd frem. Denne vil mest praktisk kunne gjøres i samband med fremgravingen. Dette alternativet ligger til grunn for budsjettet.

Fordi området blir berørt av selve jernbanekulverten og spunt øst for denne, kan det være en fordel om området blir gravet under ett, dvs. hele den delen av Saxegårdshagen og området under gangbroen frem til en mur med granittstein 2m nord for nordkanten av landkaret.

Fjerning av fundamentstolper på vestsiden av Klypen, vest for nåværende betongforstøtning bør overvåkes arkeologisk.

H. Diverse murer langs Klypen

Forstøtningmuren på østsiden av Klypen mellom Saxegårdshagen og Klypen og syd for gangbroen ligger på noen strekninger inntil eller nær middelalder kulturlag, mens slike på andre strekninger er fjernet.

Foreslått metode: Muren bør ikke fjernes uten arkeologisk overvåking. Dette gjelder spesielt den nordligste delen av strekningen (se pkt. G ovenfor).

Forstøtningmuren på østsiden av Klypen fra ca.2m nord for gangbroen ligger muligens nær eller inntil middelalder kulturlag i søndre del av strekningen, mens det fra maksimalt 30m nord for gangbroen og nordover ikke er bevart kulturlag. Omfanget av kulturlag er usikkert.

Foreslått metode: Muren bør ikke fjernes uten arkeologisk overvåking. Dersom det er kulturlag lengre øst for støttemuren, vil det være en fordel om de ble utgravd samtidig med lagene inntil muren. Det er ikke regnet med en slik større utgravning i budsjettet.

Forstøtningmur inntil Nordre tomters spor står ca. 1m fra påviste middelalder kulturlag over naturbakkesand der det ble gravd prøvegrøft i 2011. Fjerning av muren uten avflating av terrenget bak vil trolig ikke forårsake konflikt. Men det er grunn til å påpeke faren for økende drenering av kulturlagene bak forstøtningmuren dersom denne fjernes.

Foreslått metode: Kulturlagene innenfor forstøtningmuren bør utgraves mest mulig i sammenheng med lag som må fjernes for selve jernbanekulverten og spuntgrop øst for denne. Det er i budsjettet i regnet med annet enn overvåking.

Forstøtningmur vest for Klypen ved Borgen ligger stort sett inntil lag som er fra nyere tid eller naturbakkelaag.

Foreslått metode: Strekningen syd for Borgen bør overvåkes, sml. pkt.A ovenfor, strekningen øst for Borgen trenger ikke overvåking.

I. Bru Bispegata

Ved fjerning av deler av kulvert for «Nordre tomters spor» vil bevarte kulturlag kunne bli berørt både på vestsiden og på østsiden. Det er satt ned spunt utenfor kulverten ved anleggningen i 1954, og dersom denne ikke skal fjernes og det ikke skal graves utenfor spunten, vil det ikke bli konflikt ved rivingen. Dersom spunten skal fjernes og kulturlag utenfor blir berørt, vil intakte kulturlag bli berørt. Slike lag bør graves i sammenheng med lag som må graves for kulverten inklusive spunt og evt. skråstag.

Foreslått metode: Fjerning av kulvert innenfor spunt overvåkes i begrenset grad for å fastslå om det er bevart kulturlag her og også om det er lekkasje fra kulturlag utenfor spunten.

Kulturlag øst for spunten bør utgraves arkeologisk samtidig med det som må gjøres for ny spunt og kulvert. Dette er ikke tatt med i prosjektbudsjettet. Kulturlag mellom Klypen og Nordre tomters spor må utgraves arkeologisk. Dette kan skje uavhengig av utgravningene øst for Nordre tomters spor. Slike utgravninger er ikke tatt med i budsjettet.

J. Jernbanetekniske installasjoner.

Beliggenheten vil avgjøre om det vil være fare for konflikt med fredete kulturlag, sml. kap.2. Stort sett vil imidlertid eksisterende installasjoner være i områder der kulturlag er fjernet.

Generelt kan følgende bemerkninger gjøres for de enkelte konstruksjonstypene der hvor det er kulturminner i grunnen:

Fjerning av skinner og sviller vil ikke forårsake konflikt. Noen steder vil det under bunnen av pukklag kunne være kulturlag, men som regel vil det være avstand ned til slike.

Fjerning av kabelkanaler vil vanligvis ikke forårsake konflikt

Fjerning av fundamenter for åk og master for kontaktledninger vil kunne forårsake konflikt med kulturlag innenfor visse områder.

5 Gjennomføring av det arkeologiske arbeidet

Ut fra fremdriftsplanen som er utarbeidet av Jernbaneverket og vurderingene ovenfor vil det i 2012-13 være aktuelt med arkeologisk overvåking av riving av A.Borgen og muligens D.Trafo. I 2014-15 vil det være aktuelt med overvåking av riving av G. Gangbru over Klypen, H.Bro over Bispegata og I.Noen av murene inntil Klypen. Ut fra forutsetningene i kap.4 vil det ikke bli behov for arkeologisk utgravning noen av stedene, unntatt muligens i prosjekt G.Gangbru over Klypen. Mer omfattende utgravninger bør samordnes med behovet for utgravning for kulvert og spunt etc. i tilknytning til denne. Arbeidene vil måtte følge Jernbaneverkets fremdrift. Dersom det er aktuelt å kombinere graving i forbindelse med rivingen med graving for kulvert, spunt etc., dvs. dersom det skal graves utenom fundamentene for bygningene og konstruksjonene, kommer dette i tillegg til det som omfattes av budsjettet for dette prosjektet.

6 Etterarbeid

Etterarbeidet vil bestå av utarbeidelse av rapport og uthenting av data og kunnskap som kan ha verdi for andre deler av prosjektet Follobanens innføring i Oslo. Observasjoner og innmåling av graver og middelalderlag vil bli lagt inn i MABYGIS.

Referanser, litteratur

Molaug, P. B. 2005. Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Rapport arkeologisk forundersøkelse av byggegrunn i Gamlebyen, Oslo. NIKU Rapport Arkeologiske undersøkelser Oslo. For Statsbygg.

Molaug, Petter B. 2007. Kulturminner og kulturmiljø. Konsekvensutredning for nytt Kulturhistorisk Museum. Delutredning. For Civitas og Statsbygg. NIKU rapport Arkeologiske undersøkelser 2007/15. Oslo

Molaug, Petter B. 2010a. Arkeologisk prøveboring for Jernbaneverket i forbindelse med utbygging i mulige traséer for nytt dobbeltspor Oslo – Ski. Undersøkelser i Gamlebyen, Oslo 2009. NIKU Oppdragsrapport nr.16/2010. Oslo.

Molaug, Petter B. 2011. Arkeologisk forundersøkelse for ny Follobane gjennom Klypen, Sørenga, Oslo. Rapport for Jernbaneverket oktober 2011. NIKU Oppdragsrapport nr.216/2011. Oslo.

Rui, Liv Marit 1991. Sammenstilling av informasjon om kulturlag og naturbakke på Sørenga. Riksantikvarens utgravningskontor.

Schia, Erik 1993. Saxegaardshagen 1993. Innberetning utgravning i Saxegaardshagen. Riksantikvaren. Utgravningskontoret for Oslo.

Stendahl, B. 1997: NSB's historiske levninger på Sørenga. Munkedammen arkitektkontor for MGO. Oslo

Wiberg, Tina 2006. Bispegata 13, Oslo. NIKU Rapport arkeologiske utgravninger.

BUDSJETT - SÆRSKILT GRANSKING/SÆRSKILTE TILTAK ETTER KML § 10

Utførende instans	NIKU
Tiltakskode/prosjektnr.	06/00635-105/ NIKU 15620868
Prosjektnavn	Follobanen riving av bygninger m.m.
Sted/gård, kommune, fylke	Gamlebyen, Oslo
Kulturminnetype/objekt(er)	Middelalder bygrunn
Askeladden ID nr.	88460
Tidsramme i felt	2012-2015
Prosjektansvarlig	Petter B. Molaug
Tiltakshaver	Jernbanelverket utbygging
Adresse	Pb.217 Sentrum, 0103 Oslo

Dato: 13/6 2012

(2 1) LØNNSUTGIFTER *)				Sum	Summering
(2.1.1) Forarbeid					
Prosjektleder-/ansvarlig	I.tr. 77	4,0 timer á kr	588,80	2 355,20	
Utgravningsleder	I.tr. 61	4,0 timer á kr	429,90	1 719,60	
Feltleder	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
Innmåling/GIS	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
Kvalitetssikring	I.tr. 65	1,0 timer á kr	463,80	463,80	
	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
					4 538,60
(2.1.2) Feltarbeid					
Prosjektleder-/ansvarlig	I.tr. 77	15,0 timer á kr	588,80	8 832,00	
Utgravningsleder	I.tr. 61	45,0 timer á kr	429,90	19 345,50	
Feltleder	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
Innmåling/GIS	I.tr. 61	8,0 timer á kr	429,90	3 439,20	
Feltassistent	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
					31 616,70
(2.1.3) Etterarbeid					
Prosjektleder-/ansvarlig	I.tr. 77	5,0 timer á kr	588,80	2 944,00	
Utgravningsleder	I.tr. 61	25,0 timer á kr	429,90	10 747,50	
Feltleder	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
Innmåling/GIS	I.tr. 61	6,0 timer á kr	429,90	2 579,40	
Kvalitetssikring	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
					16 270,90
(2.1.4) Naturvitenskap/øvrig kompetanse **)					
	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
					0,00
Andre lønnsutgifter					
(2.1.5) Konservering	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
(2.1.6) Formidling	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
(2.1.7) Interne styringsgr.medl.	I.tr.	timer á kr	0,00	0,00	
(2.1.8) Feltillegg	pers.	døgn á kr	0,00	0,00	
(2.1.8) Dykkertillegg	pers.	døgn á kr	0,00	0,00	
					0,00
Sum direkte lønnsutg.					52 426,20
(2.1.9) Sosiale utgifter - (legg inn %-sats)	40 % av direkte lønnsutgifter				20 970,48
Sum lønn og sos. utg.					73 396,68
(2.2) Overhead	60 % av lønn og sosiale utgifter				44 038,01
SUM samlede lønnsutgifter (lønn+ sos. utg. + overhead)				a	kr 117 435

forts. neste side

overført fra forrige side: kr 117 435

DRIFT			Sum	Summering
(2.3)	Kost-/natttillegg			
	Kost m/overn. (fellsats)	pers. dager á kr		0,00
	Natttillegg (fellsats)	pers. netter á kr		0,00
	Kost m/overn. (stat.reg.)	pers. dager á kr	640,00	0,00
	Natttillegg (stat.reg.)	pers. netter á kr	400,00	0,00
	Kost 5-9 t (stat.reg.)	pers. dager á kr	190,00	0,00
	Kost 9-12 t (stat.reg.)	pers. dager á kr	290,00	0,00
	Kost 12 t u/overn.(stat.reg)	pers. dager á kr	480,00	0,00
	Hotell, legitimert	pers. netter á kr	1 550,00	0,00
	Administrativ forpl.	pers. døgn á kr	75,00	0,00
				0,00
(2.3)	Reiseutgifter **)			
	Kjøregodtgjørelse (pr.km)	km á kr	3,90	0,00
	Bil leie (dag/uke/mnd.)			0,00
	Båt leie, omfang			0,00
	Offentlig transport (fly, tog osv.)			0,00
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
				0,00
(2.4)	Utstyr m.m. **)			
	Dykkerdrakt			0,00
	Større/tyngre utstyr			0,00
	Småutstyr/arb.klær/verneutst.		800,00	
	Brakkeleie inkl. frakt			0,00
	Toalettleie inkl. frakt			0,00
				0,00
				0,00
(2.5)	Innkjøpt konsulentbistand, og tjenester **)			
	Konservering	15% av samlede lønnsutgifter i felt	10 623,00	
	Miljøovervåking			0,00
	C-14 prøver			0,00
	Naturvitenskap **)			0,00
	Gravemaskin			0,00
(2.1.7)	Ekst. styringsgr. møtl.			0,00
(2.1.7)	Drift styringsgruppemøter			0,00
(2.6)	Trykkeutgifter			0,00
				0,00
				0,00
(2.7)	Uforutsett	Inntil 10 % av samlede lønnsutgifter		10 623,00
	SUM samlede driftsutgifter		a	kr 11 423
	SUM TOTAL		a	kr 128 858

*) Føy til ytterlige stillingskategorier om nødvendig

**) Spesifiser/legg til. Legg ved underbilag ved behov

Sted/dato: OSLO 22/6-12Signatur: Petter B. Molberg